

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LV

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

DANIEL DUMITRAN - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

NICOLAE GUDEA - Cluj-Napoca

VALER MOGA - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

CHRISTOPHER F. E. PARE - Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

VOLKER WOLLMANN - Obrigheim

Colegiul de redacție

HORIA CIUGUDEAN - director

RADU OTA - secretar de redacție

GEORGE BOUNEGRU - membru

CONSTANTIN INEL - membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

revista.apulum@yahoo.com

www.mnuai.ro; www.muzeuluniriialba.ro; www.anuarulapulum.ro

Correspondence address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

RO – 510010 ALBA IULIA

Mihai Viteazul St., 12-14

Tel. (+40) (258) 813300

© 2018 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII, ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LV

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXVIII

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA GOȘA

Textele nepublicate nu se restituie.

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

STUDII – STUDIES

SABIN ADRIAN LUCA, HORIA CIUGUDEAN, O depunere rituală aparținând culturii Petrești descoperită la Uioara de jos <i>A ritual deposition assigned to the Petrești culture found at Uioara de jos</i>	9
MIHAELA-MARIA BARBU, MIHAI GLIGOR, Industria litică cioplită aparținând grupului cultural Foeni din situl de la Alba Iulia- „Lumea Nouă” (jud. Alba) (I) <i>Chipped lithic industry belonging to Foeni cultural group from Alba Iulia - Lumea Nouă archaeological site (Alba county) (I)</i>	23
CRISTIAN IOAN POPA, Through the darkness of prehistory. The pyxis or the Coțofeni oil lamp from Gheja <i>Prin întunericul preistoriei. Pyxida sau candela Coțofeni de la Gheja</i>	57
CAROL KACSÓ, Așezarea din epoca bronzului de la Oarța de Sus – Dealul Stremțului <i>Die Bronzezeitliche Siedlung von Oarța de Sus – Dealul Stremțului</i>	67
MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Un colier din aur cu pandantive și o pereche de cercei, din aur, din situl cetății dacice de la Căpâlna (com. Săsciori, jud. Alba) <i>A golden necklace with pendants and a pair of golden earrings From Dacian fortress Căpâlna (Săsciori village, Alba county)</i>	87
RADU CIOBANU, Pictorul roman la lucru – detalii tehnice și câteva probleme de iconografie ale picturii antice de șevalet <i>Le peintre romain au travail – details techniques et quelques problemes sur l’iconographie de la peinture antique de chevalet</i>	125
CĂTĂLIN PAVEL, The only Icarus statuette from Dacia: a military appropriation of the Icarus myth? <i>Singura statueta a lui Icar din Dacia: mitul lui Icar în mediul militar?</i>	155
FLORIN CIULAVU, MIHAELA BLEOANCĂ, Contribuții la studiul	

	sectorului sudic al canabelor romane de la Apulum / <i>Municipium Septimium Apulense</i> . Raport preliminar privind cercetările arheologice preventive de la Alba Iulia, str. Izvorului, nr. 5 <i>Contributions to the study of the southern sector of Roman canabae from Apulum / Municipium Septimium Apulense. Preliminary report on preventive archaeological research from Alba Iulia, str. Izvorului, no. 5</i>	171
MIHAELA BLEOANCĂ,	Instrumente medicale descoperite recent la Apulum <i>Medical instruments recently discovered at Apulum</i>	219
ADRIAN COSMIN BOLOG, OVIDIU MAXIM OARGĂ,	O nouă cercetare în necropola romană de la Apulum, Dealul Furcilor-„, Podei“ <i>A new research in the Roman necropolis from Apulum, Dealul Furcilor - „, Podei“</i>	229
DAN ANGHIEL, GEORGE VALENTIN BOUNEGRU,	O stelă funerară descoperită la Ighiu, jud. Alba <i>A funerary stela discovered at Ighiu, Alba county</i>	251
AUREL DRAGOTĂ, MIHAI BLĂJAN,	The military entourage of Gyula as shown by the burial place in Alba Iulia – <i>Izvorul Împăratului</i> (10 th -11 th century) <i>Anturajul militar al lui Gyula ilustrat de cimitirul de la Alba Iulia – Izvorul Împăratului (sec. X-XI)</i>	259
AUREL DRAGOTĂ, VALENTIN DELEANU, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, ANCA MATIȘ, MIHAI BLĂJAN,	Tipologia inventarului din cimitirul de la Alba Iulia - <i>Izvorul Împăratului</i> (sec. X-XI) <i>The categorization of the funeral artefacts from Alba Iulia – Izvorul Împăratului cemetery site</i>	325
MONICA-ELENA POPESCU,	Considerații privind un pandantiv bizantin de la Alba Iulia - <i>Izvorul Împăratului</i> <i>Observations about a Byzantine pendant from Alba Iulia - Emperor's Spring</i>	353
LAURA MAGDAN, AUREL DRAGOTĂ,	Cercetările arheologice de la Alba Iulia - <i>Canton C.F.R. (1961-1962)</i> <i>Archaeological excavations from Alba Iulia - Canton C.F.R (1961-1962)</i>	361
RADU OTA, CRISTIAN TITUS FLORESCU, BOGDAN PÂCLIȘAN,	Alba Iulia și invaziile turco-tătare din anii 1658 și 1661, reflectate prin descoperiri arheologice recente <i>Alba Iulia and the Turkish-Tartar invasions from 1658 and 1661, reflected by recent archaeological discoveries</i>	379

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII
RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

- SORIN ȘERBAN, Reconstituirea unei cupe din perioada romană
Restoring a bowl of the Roman period 391

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ
REVIEWS AND READER'S NOTES

- SABIN ADRIAN LUCA, Cosmin Ioan Suciu, *Cultura Vinča în Transilvania*, Bibliotheca Brukenthal XLIV, Sibiu, 2009, Editura ALTIP, ISBN 978-973-117-250-7 397
- CRISTINEL FÂNTÂNEANU, Ion Tuțulescu, *Perioada de tranziție spre epoca bronzului în zona deluroasă și montană a Olteniei*, Tg. Jiu, Ed. Măiastra, 2016, 280 pagini, 83 figuri, 5 hărți 417
- RADU OTA, Mihai Chiriac, *Bazinul Târnavelor în epoca romană*, Mediaș, Iași, Editura Studis, 2016, 232 pagini, 23 figuri color 421
- FLORIN CIULAVU, Carmen Maria Petolescu, *Daco-Moesica. Studii de numismatică și gliptică*. Ediție îngrijită de Constantin C. Petolescu și Ștefan Vasiliță, București, Editura Academiei Române, 2017, 364 p 425
- RADU CIOBANU, P. Wilkinson, *Pompeii – An Archaeological Guide*, London, New York, 2017, 240 pag., 32 planșe color, 60 fig. alb negru 427
- RADU OTA, Iosif Vasile Ferencz, *Muzeul din Deva. Arc peste timp*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2017, 166 pagini 429
- RADU OTA, Horațiu Groza, *Muzeul de Istorie din Turda (1943-2013)*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2013, 137 pagini, 103 imagini alb-negru și color 433
- Lista autorilor 437

AȘEZAREA DIN EPOCA BRONZULUI DE LA OARȚA DE SUS - DEALUL STREMȚULUI

Carol KACSÓ
Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Baia Mare

Cuvinte cheie: Oarța de Sus, așezare, loc de cult, cultura Wietenberg, cultura Suciului de Sus.

Schlüsselwörter: Oarța de Sus, Siedlung, Kultstätte, Wietenberg-Kultur, Suciul de Sus-Kultur.

Cu prilejul unei periegeze efectuate în ziua de 21 aprilie 2002, în zona colinară aflată la marginea nordică a hotarului localității Oarța de Sus (com. Oarța de Jos, județul Maramureș), am identificat, înspre capătul inferior al pantei sudice a Dealului Stremțului, o stațiune preistorică locuită în neo-eneolitic și în epoca bronzului (**fig. 1**)¹. Locul descoperirii se află în imediata vecinătate vestică a dealului *Ghiile Botii*, unde au fost dezvelite urmele unui loc de cult cu un caracter deosebit, amenajat de purtătorii culturii Wietenberg².

Materialele adunate de la suprafață aparțin cu precădere culturii Suciului de Sus. Piese semnificative au fost publicate la scurt timp după descoperire³. Cele mai multe provin de la oale, străchini, vase cu gâtul înălțat și corpul pântecos, vase-vatră etc. și sunt ornamentate cu motive spiralo-geometrice realizate în tehnica combinată a exciziei și inciziei, respectiv cu caneluri (ceramica fină) și cu striuri însoțite uneori de motive plastice (ceramica grosieră) (**fig. 2-5**).

Importanța identificării pe teren a unei noi așezări Suciului de Sus, într-o zonă în care apăruseră deja mai multe obiective de acest fel, era amplificată de poziția sa topografică. Exista acum posibilitatea verificării și, eventual, a confirmării veridicității ipotezelor deja formulate cu privire la raportul cronologic dintre culturile Wietenberg și Suciului de Sus în Depresiunea Sălajului.

¹ La cercetări au mai participat D. Pop și Tr. Rus, precum și elevi de la Școala generală din Oarța de Sus. Din același punct provine un topor de piatră miniatural, ce aparține, foarte probabil, neoliticului. Descoperită de un localnic în anii 1970, piesa a fost donată muzeului din Baia Mare.

² Kacsó 2015a, p. 428-435 cu literatură. Cele două puncte sunt despărțite de o mică vale, *Pârâul Cușii*. Datorită preluării unor informații inexacte cu privire la denumirea locului unde ieșiseră la iveală artefactele Wietenberg, în prima menționare a acestora în literatură (Kacsó 1980a, p. 38-39, nr. 8a) am indicat *Dealul Stremțului* ca fiind punctul lor de descoperire.

³ Kacsó 2003, p. 114-115, pl. XXII-XXV.

Primele date referitoare la raportul dintre culturile menționate au fost furnizate de cercetările pe care le-am întreprins, înspre sfârșitul anilor 1970, în stațiunea de la Oarța de Jos - *Vâlcea Rusului*. Aici au fost evidențiate două straturi distincte de locuire, cel inferior aparținând fazei II a culturii Wietenberg, iar cel superior, mult mai consistent, fazei Suciu de Sus II⁴. Aceste date au fost completate cu cele obținute prin săpăturile de la Oarța de Sus - *Ghiile Botii*, care indicau că locul de cult a funcționat pe parcursul fazelor Wietenberg II și III. Apărea astfel evident că locuirea Suciu de Sus din Depresiunea Sălajului nu a apărut aici după faza a doua a culturii Wietenberg, cum presupunem la un moment dat⁵, ci abia după a treia sa fază.

Deși o altă așezare Suciu de Sus de pe raza localității Oarța de Sus, cea din punctul *Oul Făgetului*, era deja în curs de cercetare, am optat pentru o săpătură de control cât mai urgentă și în așezarea de pe *Dealul Stremțului*, având în vedere mai ales vecinătatea sa cu punctul *Ghiile Botii*.

Săpăturile din anul 2003⁶, desfășurate în perioada 29 septembrie - 21 octombrie, au fost limitate din cauză că proprietarul terenului ne-a permis doar cercetarea unei suprafețe restrânse, situate la cca 10 m est de drumul de care Oarța de Sus - Stremț, într-o porțiune parțial nivelată atunci când a fost amenajat acest drum. Inițial am proiectat cercetarea unei secțiuni de 50 X 3 m, iar ulterior aceasta a fost scurtată la 28 X 3 m, renunțându-se la partea sa dinspre sud, mai coborâtă.

Situația stratigrafică se prezintă astfel:

1. strat de pământ arabil, grosimea de 0,10-0,20 m (atestat pe întreaga suprafață a secțiunii) de culoare maronie deschisă în care s-au găsit, deranjate de lucrările agricole, fragmente ceramice Suciu de Sus.
2. strat de pământ de culoare neagră, gros de 0,20-0,30 m (surprins între metrii 2 și 12,80) în care au apărut artefacte aparținând culturii Suciu de Sus.
3. strat de pământ cenușiu închis, cu grosimea cuprinsă între 0,10 - 0,40 m (între metrii 2 și 8,20), cu materiale din epoca bronzului (cultura Suciu de Sus), la baza sa apărând disparat și câteva fragmente ceramice neo-eneolitice (grupul Pișcolt și cultura Tiszapolgár).
4. strat de pământ de culoare gălbuie cu pete cenușii în partea superioară, fără materiale arheologice.

Complexele descoperite (**fig. 6**) aparțin în exclusivitate epocii bronzului:

Locuința 1/2003 nu a putut fi conturată în plan, așa încât nu putem aprecia forma și orientarea sa. În perimetrul locuinței, între metrii 4 și 6, au apărut o cantitate apreciabilă de ceramică, partea superioară a unei greutăți de lut

⁴ Kacsó 1987, p. 69, fig. 16-21.

⁵ Kacsó 1980b, p. 135-136.

⁶ Vezi Kacsó, Pop 2004.

ars, bucăți de mici dimensiuni de chirpici și cărbune, începând de la adâncimea de 0,30 m, mergând până la stratul de pământ cenușiu închis. În partea sudică, locuința se adâncea ușor (0,10 m) în pământul cenușiu închis. Urmele sale au fost surprinse și pe o porțiune din profilul vestic al secțiunii.

Vetre:

Vatra 1/2003 a apărut la adâncimea de 0,42 m și avea forma circulară (0,35 X 0,30 m). Pe alocuri crusta vetrei a fost deranjată. Ea a fost refăcută de două ori. La prima refacere, identificată la -0,34 m, vatra a fost mărită, forma ei devenind ovală, cu o orientare NE-SV (0,55 X 0,35 m). La a doua refacere, surprinsă la -0,31 m, vatra a devenit și mai mare, păstrându-și forma ovală (0,80 X 0,45 m).

Vatra 2/2003, de formă aproximativ circulară (0,55 X 0,45 m), a fost descoperită la 0,90 m nord-vest de prima vatră, la adâncimea de 0,34 m.

Pe nici una dintre vetre nu au fost descoperite materiale arheologice, doar în imediata lor apropiere fiind găsite câteva fragmente ceramice Suciu de Sus și bucăți de cărbune de mici dimensiuni.

Semnificația prezenței celor două straturi de pământ, ambele conținând materiale Suciu de factură identică, nu a fost clarificată. Ele ar putea înseamna, eventual, niveluri de locuire diferite în cadrul aceleiași etape de evoluție a culturii Suciu de Sus, și anume faza Suciu de Sus II.

În toamna anului 2004 am reluat săpăturile în stațiunea de pe *Dealul Stremțului*, prin dezvelirea unei mici suprafețe, aflate în prelungirea locului unde apăruse locuința din epoca bronzului⁷. Nici prin mărirea suprafeței cercetate nu s-a putut stabili conturul locuinței, apărând în continuare doar bucăți mici și dispartate de chirpici, precum și cărbune. În mod cert este vorba de o locuință de suprafață, probabil de dimensiuni relativ mari, dacă avem în vedere prezența în incinta sa a două vetre. Locuința de suprafață parțial dezvelită la Oarța de Sus - *Dealul Stremțului* aparține tipului de locuință preferat de purtătorii culturii Suciu de Sus, în mai multe dintre obiective fiind constatate și vetre interioare⁸. În

⁷ Săpăturile au fost efectuate de un colectiv al muzeului din Baia Mare (R. Cardoș, D. Ghiman, C. Kacsó, D. Pop, Z. Șomcutean). Descoperirile și documentația de săpătură se păstrează la muzeul menționat.

⁸ De exemplu la Culciu Mare - *Sub grădini* (Bader 1978, p. 66-67), Lăpușel - *Ciurgău* (Kacsó 1999, p. 91), Lăpușel - *Mociar* (Pop 2010, p. 292-293), Medieșu Aurit - *Suculeu* (Bader 1978, p. 66), Oarța de Jos - *Vâlceaia Rusului* (Kacsó 1980b, p. 135), Petea-Csengersima I - *Vamă (Határátkelő)* (Pop 2009, p. 9-10), Petea-Csengersima II - *Vamă (Határátkelő)* (Marta 2009, p. 14-16), Solotvino - *Cetate* (Vasiliev 2002, p. 30-32). Probabil că în acest tip se încadrează și locuința descoperită în așezarea de la Baranincy (Popovich 2002, p. 57, 60, fig. 3-4), despre care se precizează că avea doar partea centrală, unde se afla și vatra, ușor adâncită în pământ.

așezările Suciului de Sus au fost sesizate în număr mai redus și locuințe de tip bordei sau semibordei⁹.

Cele două campanii de săpături de la Oarța de Sus - *Dealul Stremțului* au fost limitate ca perioade de desfășurare, dar și în privința suprafeței cercetate. Ele au permis totuși recoltarea unei cantități apreciabile de ceramică. Din păcate, ea este în întregime fragmentară, astfel că nu s-a putut întregi, nici măcar grafic, vreun exemplar.

Ceramica neo-eneolitică (**fig. 7, 1-6**), apărută disparat la baza stratului de pământ cenușiu închis, aparține de două fenomene culturale distincte, diferențiate cronologic: Pișcolt și Tiszapolgár. Ambele sunt bine reprezentate în zonă: Oarța de Sus - *Măgura*, Oarța de Sus - *Pe Fața Oarzei*, Oarța de Sus - *Oul Făgetului*, Bicz - *Igoaie* etc.¹⁰

Formele ceramice din epoca bronzului identificate în cursul săpăturilor sunt în bună parte identice cu cele deja cunoscute în urma cercetărilor de suprafață¹¹. Remarc totuși un fragment cu decor incizat și crestă (**fig. 12, 7**), ce pare să provină de la un capac, precum și numărul foarte mare al fragmentelor de vase-vatră (**fig. 11, 1-20**). Este prezent, de asemenea, un fragment de la un vas-strecurătoare (**fig. 11, 21**). Tehnicile de decorare a vaselor din epoca bronzului sunt cele deja menționate: incizia-excizia (**fig. 7, 7-35; 12, 1-7**), canelarea (**fig. 8, 4, 26; 9, 6; 12, 8-10**), strierea însoțită de decor plastic (**fig. 9, 12-38; 10; 11, 11, 19**), toate caracteristice pentru faza Suciului de Sus II.

Săpăturile de la Oarța de Sus - *Dealul Stremțului* nu au mai fost reluate. Am continuat însă observarea punctului și adunarea de la suprafața sa a artefactelor apărute în urma lucrărilor agricole. Cu prilejul uneia dintre aceste activități, am găsit, în afara ceramicii Suciului de Sus (**fig. 13, 1-5, 8-14**), și două fragmente Wietenberg, unul decorat cu linii hașurate și arcade incizate răsturnate (**fig. 13, 6**), celălalt cu linii duble în meandru umplute cu împunsături succesive (**fig. 13, 7**). Tot aici am găsit și o amuletă confecționată din piatră de râu, de formă dreptunghiulară, cu capătul superior rotunjit, lung de 3,9 cm (**fig. 14**).

Din păcate, în lipsa contextului din care provin cele două fragmente Wietenberg, ele nu pot aduce noi lămuriri în privința relațiilor dintre culturile Wietenberg și Suciului de Sus. Ar fi posibil ca aceste fragmente să aparțină unei locuiri Wietenberg anterioare celei Suciului de Sus. De altfel, la poalele *Dealului Stremțului*, dar și a dealului *Ghiile Botii*, pe un loc relativ neted din dreapta pârâului *Bobota*, în punctul *Podul Oarghii* am găsit, tot prin cercetări

⁹ De exemplu la Culciu Mic - *La groapa de siloz* (Bader 1978, p. 67), Giulești - *Valea Mestecăniș* (Kacsó 2015b, p. 303, fig. 11), Őr - *Őri-tag* (Nagy, Scholtz 2009, p. 235), Petea-Csengersima I - *Vamă (Határátkelő)* (Pop 2009, p. 10-11), Petea-Csengersima II - *Vamă (Határátkelő)* (Marta 2009, p. 14-16), probabil și la Sarasău - *După Ștrec* (Kacsó 2015b, p. 303-304, fig. 12).

¹⁰ Comșa, Kacsó 1973; Maxim 2003; Kacsó 2015a, p. 427, 437.

¹¹ Vezi *supra*.

perieghetice, fragmente ceramice Wietenberg¹², care ar putea semnala existența în locul menționat a unei așezări a acestei culturi. Nu avem nicio dovadă certă a conviețuirii Wietenberg - Suci de Sus în Depresiunea Sălajului, chiar dacă fragmente ceramice Wietenberg apar și în alte așezări Suci de Sus din zonă¹³.

În momentul de față, cel mai probabil pare că locuirea Wietenberg din Depresiunea Sălajului, eventual și din alte zone imediat învecinate a început în faza a doua a culturii prin extinderea sa înspre nord, nord-vest și a continuat pe parcursul sau până la sfârșitul celei de a treia faze, abandonarea regiunii, unde de altfel funcționa cel mai important dintre locurile sale de cult, fiind provocată de deplasarea înspre sud, sud-vest a comunităților Suci de Sus.

Dintre materialele de la Oarța de Sus - Dealul Stremțului, adunate de la suprafață și cele descoperite în S. I, lipsește ceramica cu pereții dublu colorați, negru în exterior, roșu în interior, care apare într-un număr limitat în nivelurile superioare ale mai multor așezări Suci din Depresiunea Sălajului, dar și din alte zone geografice, și care este un indiciu pentru o datare târzie a acestor obiective. Acest fapt ar putea fi dovada că așezarea de aici se plasează într-o etapă mai timpurie din evoluția celei de a doua faze a culturii Suci de Sus, eventual chiar cea care corespunde perioadei imediat următoare părăsirii de către comunitățile Wietenberg a locului de cult de pe dealul *Ghiile Botii*.

DIE BRONZEZEITLICHE SIEDLUNG VON OARȚA DE SUS - DEALUL STREMȚULUI

ZUSAMMENFASSUNG

Eine prähistorische Fundstelle mit neo-äneolitischen und bronzezeitlichen Überresten wurde 2002 in der hügeligen Region nördlich von der Ortschaft Oarța de Sus auf dem südlichen, sanften Hang des Hügels *Dealul Stremțului* entdeckt. Dieser Hügel befindet sich in der Nachbarschaft des Hügels *Ghiile Botii*, wo eine besondere Kultstätte der Wietenberg-Kultur fungierte.

Das wichtigste Ergebnis der 2003 und 2004 durchgeführten Kontrollgrabungen ist die partielle Freilegung eines ebenerdigen Hauses mit zwei inneren Feuerstellen, das zur Phase Suci de Sus II gehört.

Auch zwei Keramikfragmente der Wietenberg-Kultur wurden von der Oberfläche gesammelt. Der Zufallscharakter dieser Fundstücke lässt keine neuen Schlussfolgerungen auf die Beziehungen zwischen den Wietenberg- und Suci de Sus-Kulturen zu.

¹² Kacsó 2015a, p. 438.

¹³ Vezi de exemplu așezările de la Someș-Uileac - *Bicirig* (Pop 2003, p. 87, 89), Oarța de Sus - *Oul Făgetului* (Kacsó 2015a, p. 436-437) și Giurtelecu Hododului - *Dealul Nucilor* (săpături inedite Mihai Rotea, anul 1999; informații amabile de la autorul săpăturii).

Die bronzezeitliche Siedlung auf dem Hügel *Dealul Stremțului* wird sehr wahrscheinlich in eine frühere Etappe der Suci de Sus II-Phase eingereiht, eventuell in eine Zeitspanne sofort nach der Verlassung der Kultstätte auf dem Hügel *Ghiile Botii* von der Wietenberg-Bevölkerung.

Von Oarța de Sus - *Dealul Stremțului* stammt ebenfalls eine kleine Anzahl von mittelneolithischen (Pișcolt-Gruppe) und frühäneolithischen (Tiszapolgár-Kultur) Keramikfragmenten.

ABBILDUNGSVERZEICHNIS

- Abb. 1. Oarța de Sus. Ansicht der *Ghiile Botii* - und *Dealul Stremțului*-Hügel. (Foto C. Kacsó).
- Abb. 2. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Bronzezeitliche Keramik. (Zeichnungen G. Moldovan).
- Abb. 3. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Bronzezeitliche Keramik. (Zeichnungen G. Moldovan).
- Abb. 4. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Bronzezeitliche Keramik. (Zeichnungen G. Moldovan).
- Abb. 5. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Bronzezeitliche Keramik. (Zeichnungen G. Moldovan).
- Abb. 6. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Grabungsansicht. (Foto C. Kacsó).
- Abb. 7. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. 1-6. Neo-äneolithische Keramik. 7-35. Bronzezeitliche Keramik. (Foto Z. Șomcutean).
- Abb. 8. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Bronzezeitliche Keramik. (Foto Z. Șomcutean).
- Abb. 9. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Bronzezeitliche Keramik. (Foto Z. Șomcutean).
- Abb. 10. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Bronzezeitliche Keramik. (Foto Z. Șomcutean).
- Abb. 11. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. 1-21. Bronzezeitliche Keramik. 22. Fragment von Tongewicht (Foto Z. Șomcutean).
- Abb. 12. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Bronzezeitliche Keramik. (Zeichnungen Z. Șomcutean).
- Abb. 13. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Bronzezeitliche Keramik. (Foto Z. Șomcutean).
- Abb. 14. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Steinamulett. (Foto Z. Șomcutean).

Abrevieri bibliografice:

- ActaMP - *Acta Musei Porolissensis*, Zalău.
- BiblMusMar Archaeologica - *Bibliotheca Musei Marisiensis Seria Archaeologica*, Cluj-Napoca, Târgu Mureș.
- BiblThrac - *Bibliotheca Thracologica*, București, Cluj-Napoca etc.

CCA - *Cronica Cercetărilor Arheologice*, București etc.

Dacia - *Dacia. N. S. Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne*, București.

Évkönyregyháza - *A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve*, Nyíregyháza.

MCA - *Materiale și Cercetări Arheologice*, București.

Bibliografie:

- Bader 1978 - T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București, 1978.
- Comșa, Kacsó 1973 - E. Comșa, K. Kacsó, „Rezultatul sondajelor în complexul neolitic de la Oarța de Sus, jud. Maramureș (1970)”, *MCA*, X, 1973, p. 47-51.
- Kacsó 1980a - C. Kacsó, „Descoperiri din epoca bronzului în Depresiunea Sălajului”, *ActaMP*, IV, 1980, p. 37-46.
- Kacsó 1980b - C. Kacsó, „Raport asupra cercetărilor de la Oarța de Jos, Jud. Maramureș”, *MCA. A XIV-a Sesiune Anuală de Rapoarte, Tulcea*, 1980, p. 134-136.
- Kacsó 1987 - C. Kacsó, „Beiträge zur Kenntnis des Verbreitungsgebietes und der Chronologie der Suci de Sus-Kultur”, *Dacia*, N.S., XXXI, 1987, p. 51-75.
- Kacsó 1999 - C. Kacsó, „Neue Daten zur ersten Phase der Suci de Sus-Kultur”, N. Boroffka, T. Soroceanu (ed.), *Transsilvanica. Archäologische Untersuchungen zur älteren Geschichte des südöstlichen Mitteleuropas. Gedenkschrift für Kurt Horedt*, Internationale Archäologie Studia honoraria 7, Rahden/Westf., 1999, p. 91-106.
- Kacsó 2003 - C. Kacsó, „Noi descoperiri Suci de Sus și Lăpuș în Nordul Transilvaniei”, *Marmatia*, 7/1, 2003, p. 105-181.
- Kacsó 2015a - C. Kacsó, *Repertoriul arheologic al județului Maramureș*, I, Ed. a II-a, revăzută și adăugită, Baia Mare, 2015.
- Kacsó 2015b - C. Kacsó, „Bronzezeitliche befestigte und unbefestigte Siedlungen im Norden Siebenbürgens. Mit besonderer Berücksichtigung der Befunde in der Maramuresch”, J. Gancarski (red.), *Pradziejowe osady obronne w Karpatach*, Krosno, 2015, p. 295-322.
- Kacsó, Pop 2004 - C. Kacsó, D. Pop, „Oarța de Sus, com. Oarța de Jos, jud. Maramureș, punct: Dealul Stremțului”, *CCA. Campania 2003*, București, 2004, p. 219-220, nr. 132.
- Marta 2009 - L. Marta, *The Late Bronze Age Settlements of Petea-Csengersima*, Satu Mare, 2009.
- Maxim 2003 - Z. Maxim, „Descoperiri neo-eneolitice la Bicaz-Igoaie”, *Marmatia*, 7/1, 2003, 7-15.
- Nagy, Scholtz 2009 - M. L. Nagy, R. Scholtz, „A késő bronzkori Felsőszöcs-kultúra Őr-Őri-tag lelőhelyen”, S. Berecki, R. E. Németh, B. Rezi (ed.), *Bronze*

- Age Communities in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş 24-26 October 2008*, BiblMusMar Archaeologica I, Cluj-Napoca, 2009, p. 223-258.
- Pop 2003 - D. Pop, „Așezarea din epoca bronzului de la Someș-Uileac, județul Maramureș”, *Marmatia* 7/1, 2003, p. 83-104.
- Pop 2009 - D. Pop, *The Middle Bronze Age Settlement of Petea-Csengersima*, Satu Mare, 2009.
- Pop 2010 - D. Pop, „The Bronze Age Settlement at Lăpușel „Mociar”, Maramureș County”, N. Bolohan, F. Mățău, F. A. Tencariu (ed.), *Signa praehistorica. Studia in honorem magistri Attila László septuagesimo anno*, Honoraria 9, Iași, 2010, p. 283-319.
- Popovich 2002 - I. Popovich, „A multilevel settlement at village Baranincy/Baranya in the Transcarpathian Region”, *Évkönyvgyűjtemény*, XLIV, 2002, p. 57-93.
- Vasiliev 2002 - V. Vasiliev, „Locuirea din epoca bronzului”, V. Vasiliev, A. Rustoiu, E. A. Balaguri, C. Cosma, *Solotvino – „Cetate” (Ucraina Transcarpatică. Așezările din epoca bronzului, a doua vârstă a fierului și din evul mediu timpuriu*, BiblThrac, XXXIII, Cluj-Napoca, 2002, p. 29-45.

Fig. 1. Oarța de Sus. Dealul *Stremțului* și dealul *Ghiile Botii* (Foto C. Kacsó).

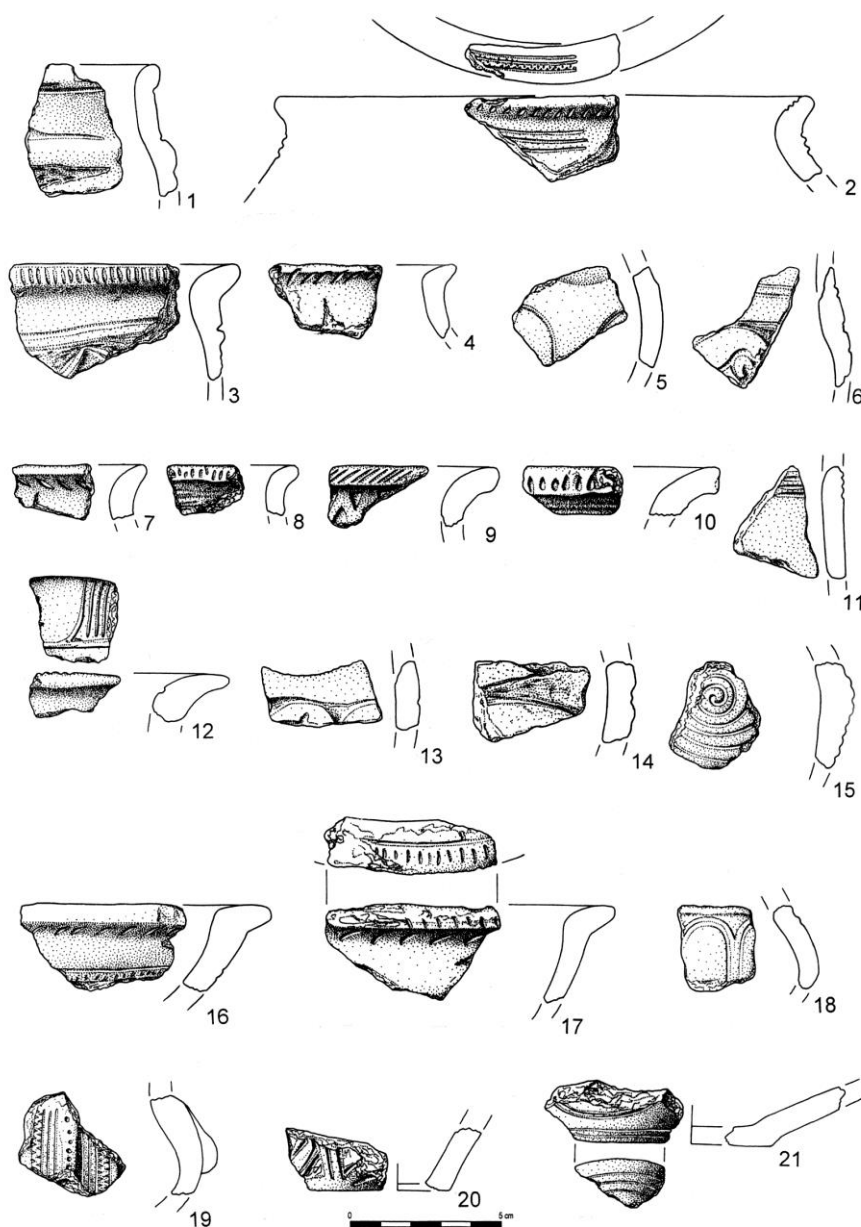

Fig. 2. Oarța de Sus - Dealul Stremțului. Ceramică din epoca bronzului. (Desene G. Moldovan).

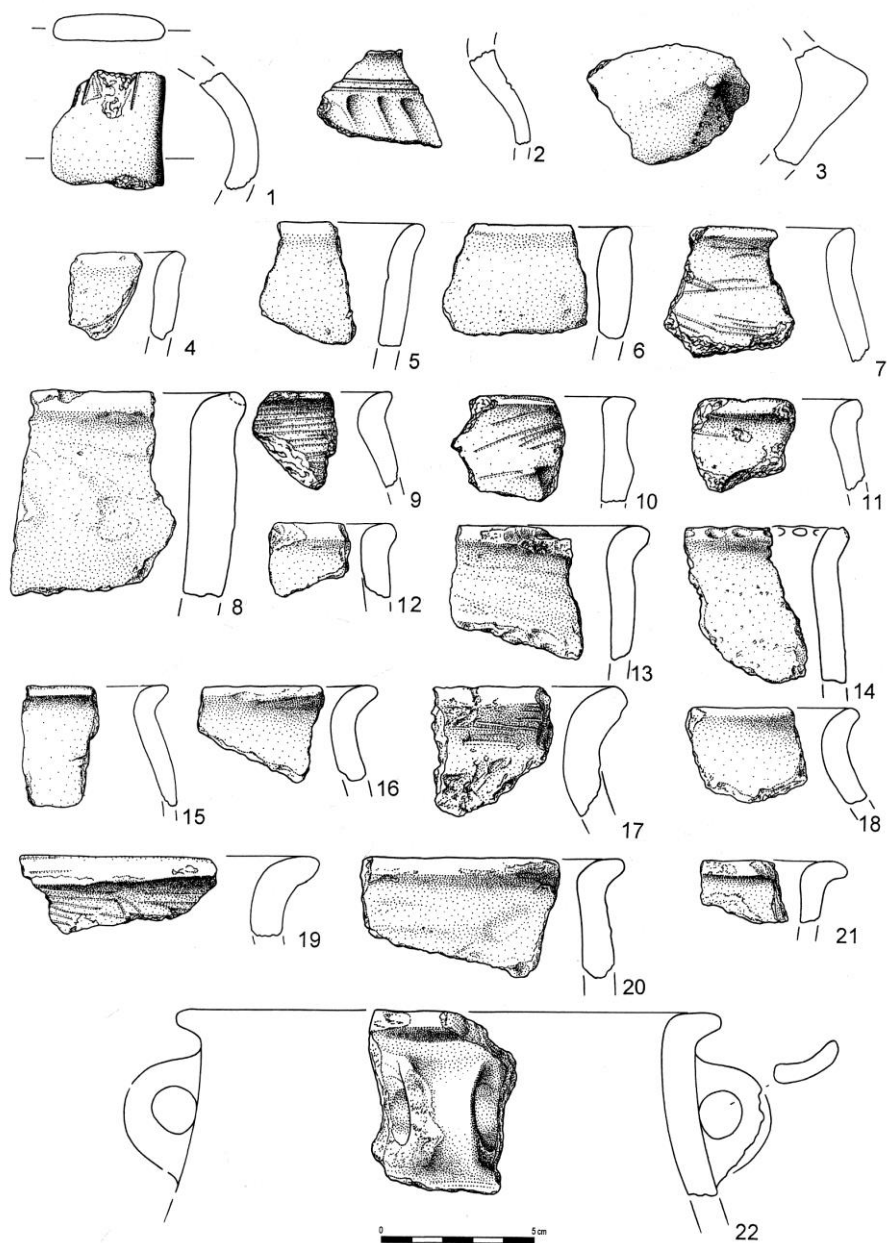

Fig. 3. Oarța de Sus - Dealul Stremțului. Ceramică din epoca bronzului. (Desene G. Moldovan).

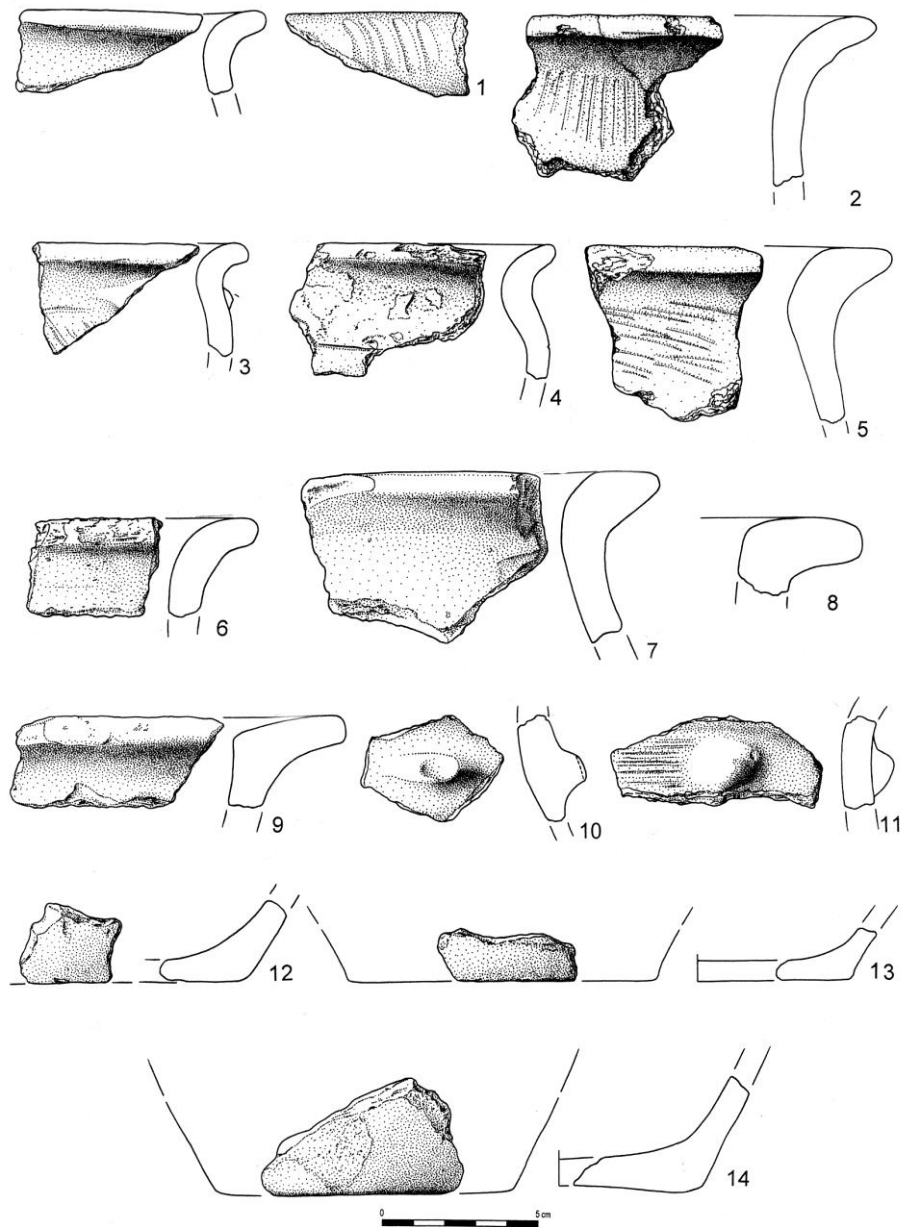

Fig. 4. Oarța de Sus - Dealul Stremțului. Ceramică din epoca bronzului. (Desene G. Moldovan).

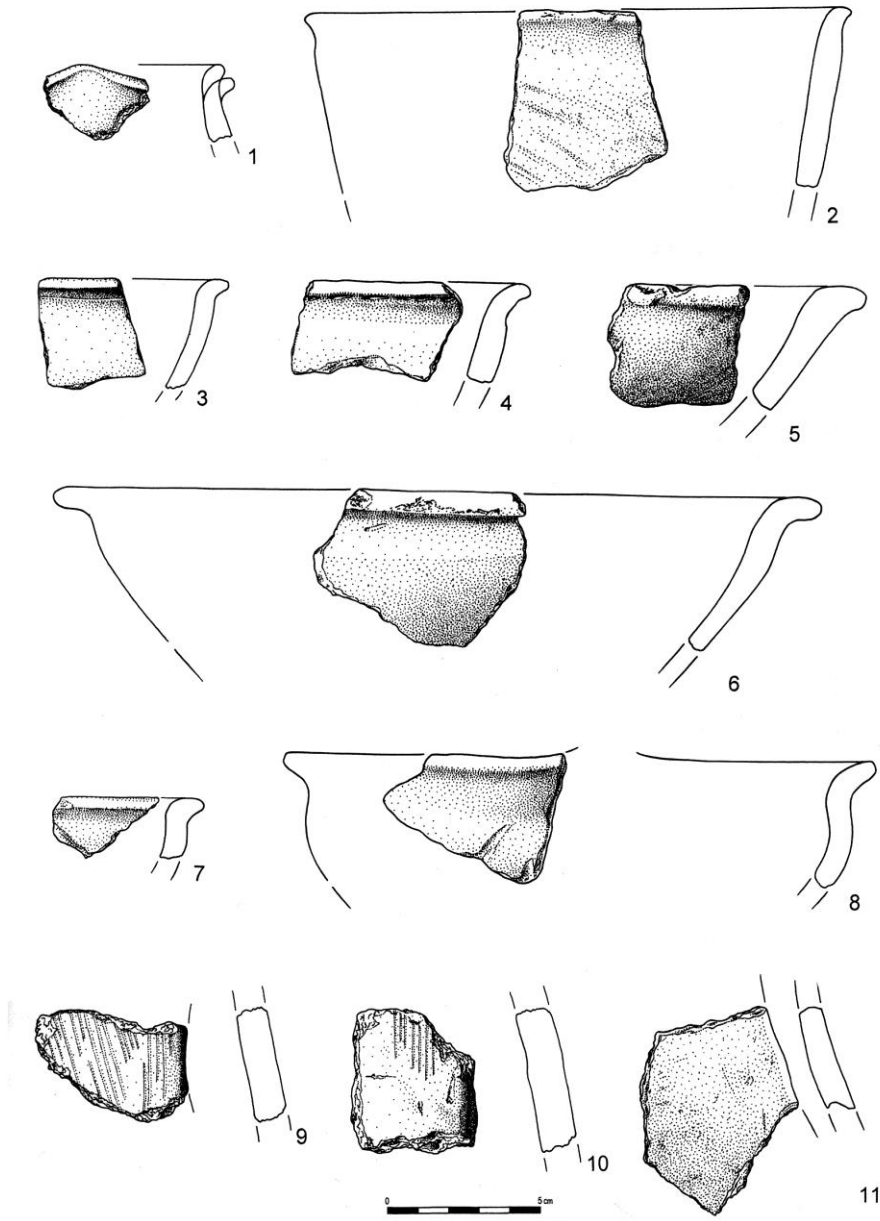

Fig. 5. Oarța de Sus - Dealul Stremțului. Ceramică din epoca bronzului. (Desene G. Moldovan).

Fig. 6. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Aspect de săpătură. (Foto C. Kacsó).

Fig. 7. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. 1-6. Ceramică neo-eneolitică. 7-35. Ceramică din epoca bronzului. (Foto Z. Șomcutean).

Fig. 8. Oarța de Sus - Dealul Stremțului. Ceramică din epoca bronzului. (Foto Z. Șomcutean).

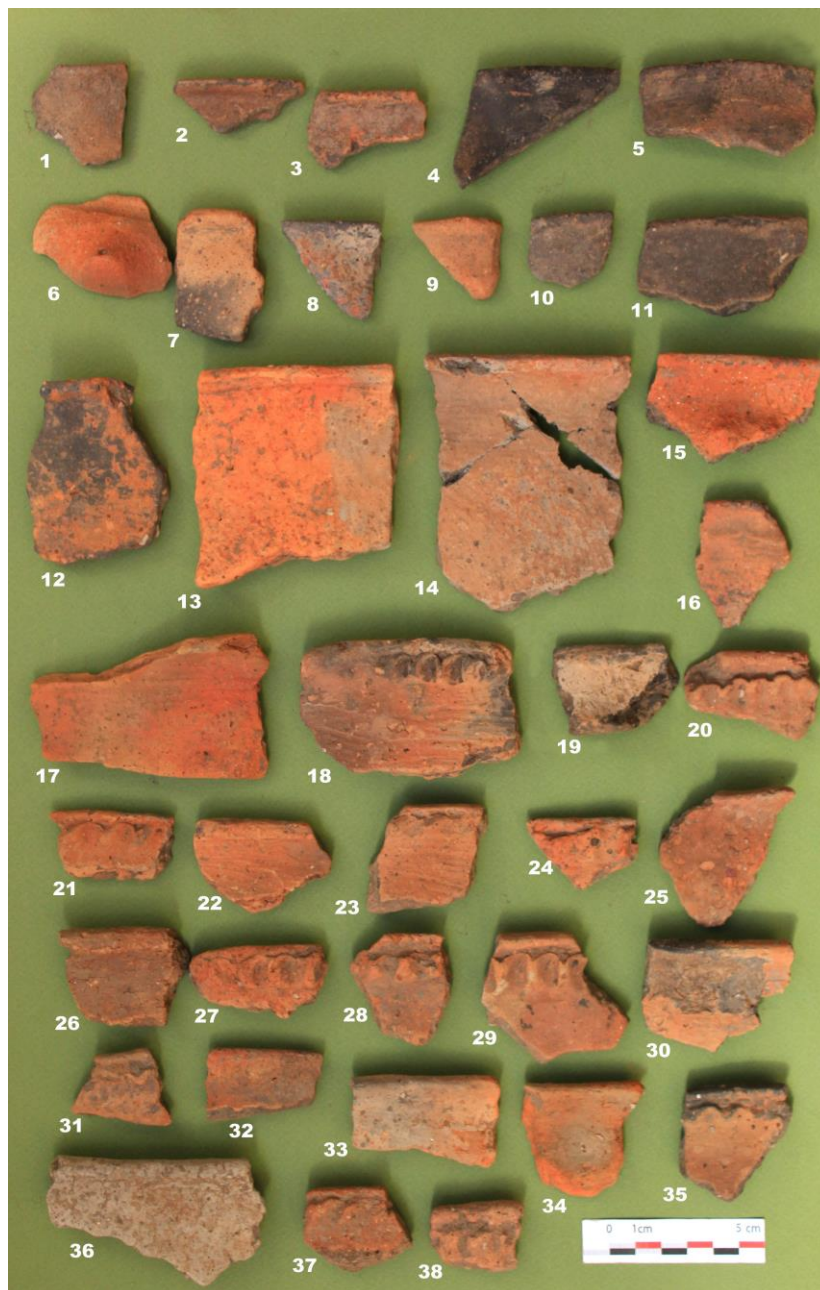

Fig. 9. Oarța de Sus - Dealul Stremțului. Ceramică din epoca bronzului. (Foto Z. Șomcutean).

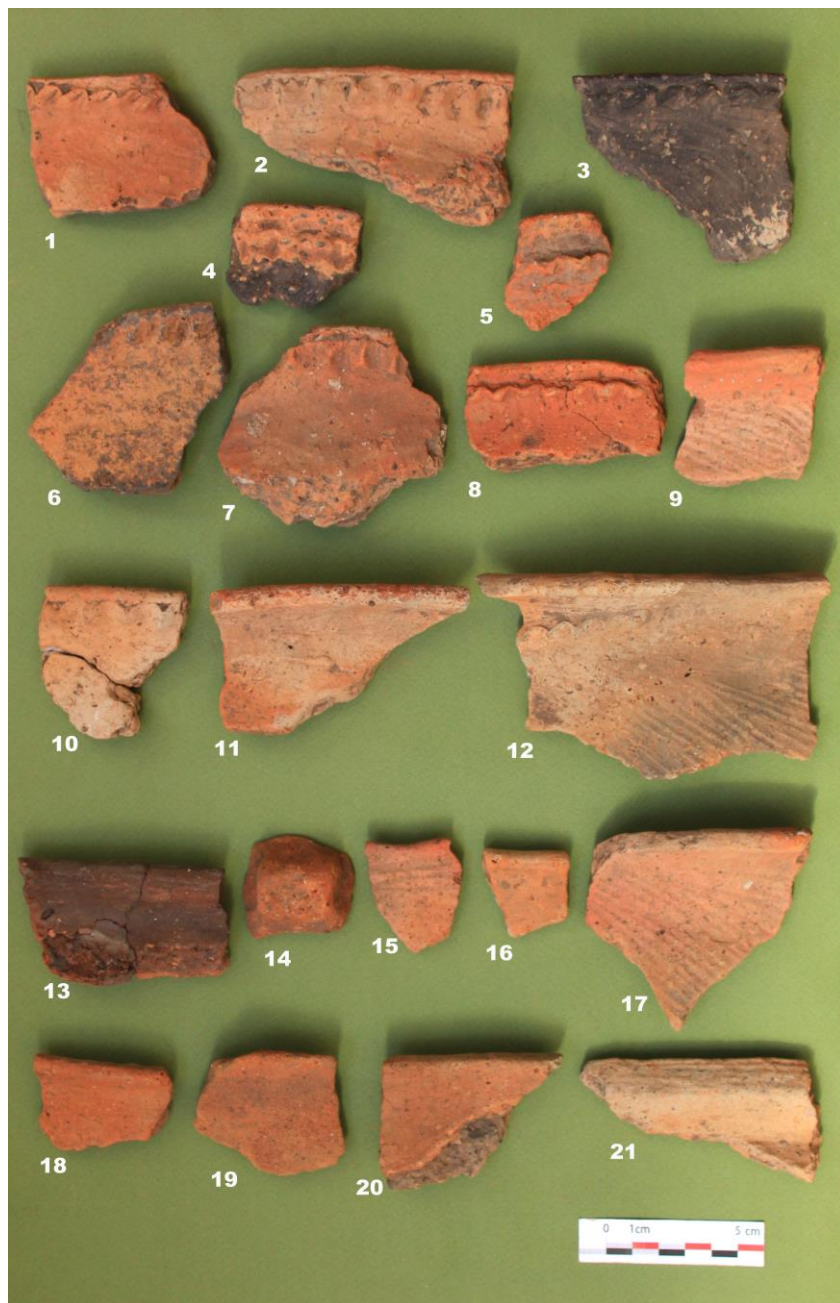

Fig. 10. Oarța de Sus - Dealul Stremțului. Ceramică din epoca bronzului. (Foto Z. Șomcutean).

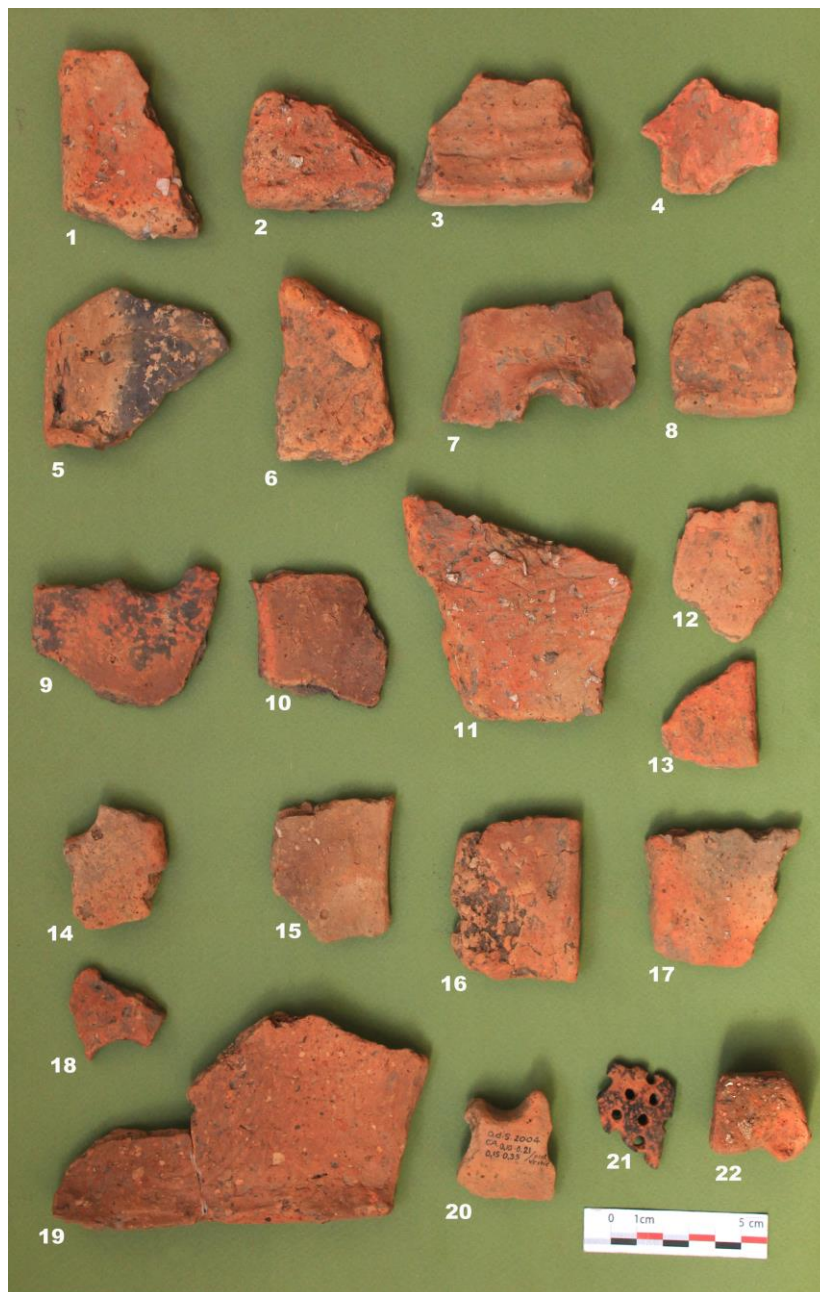

Fig. 11. Oarța de Sus - Dealul Stremțului. 1-21. Ceramică din epoca bronzului. 22. Greutate de lut ars fragmentară (Foto Z. Șomcutean).

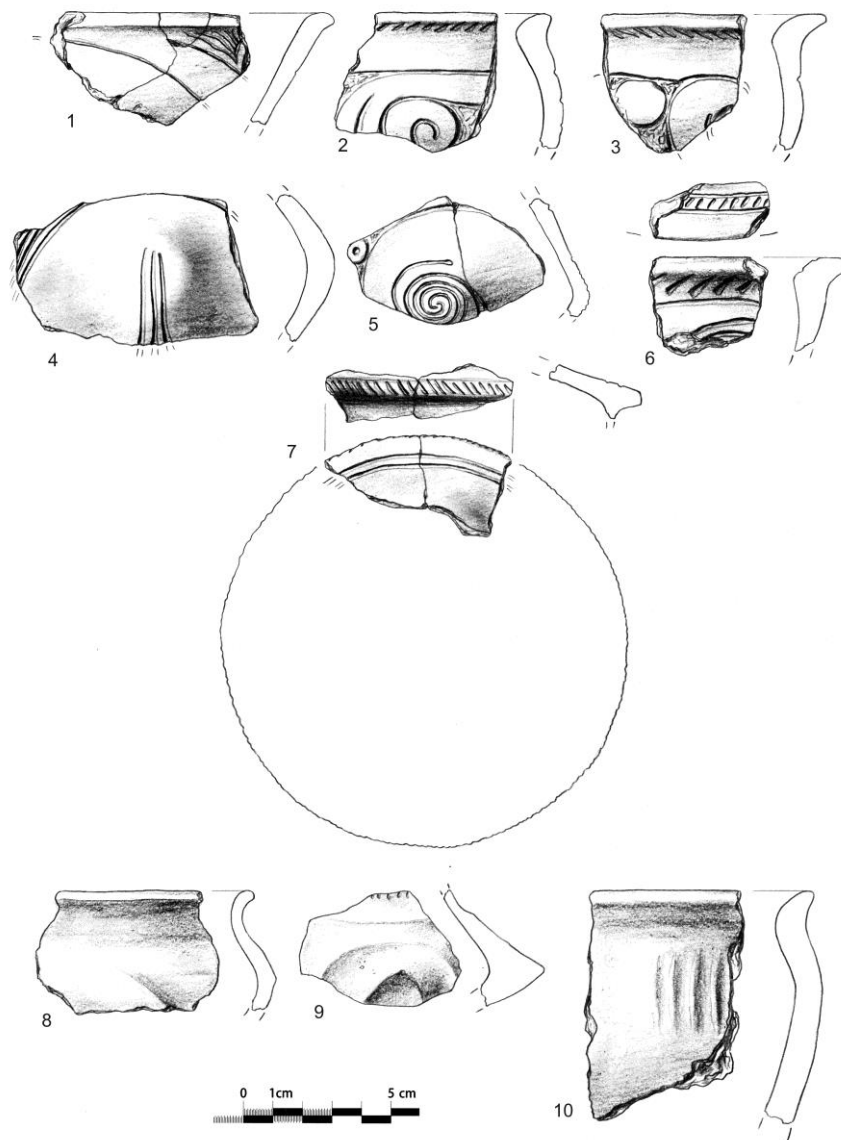

Fig. 12. Oarța de Sus - Dealul Stremțului. Ceramică din epoca bronzului. (Desene Z. Șomcutean).

Fig. 13. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Ceramică din epoca bronzului. (Foto Z. Șomcutean).

Fig. 14. Oarța de Sus - *Dealul Stremțului*. Amuletă de piatră. (Foto Z. Șomcutean).